

به نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد آقای **صدیق قادر عثمان** تحت عنوان
« **عملیات انتحاری از منظر اسلام و حقوق بین الملل** » را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده
و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

امضا	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	استادیار	دکتر حسن سواری	۱- استاد راهنما
	دانشیار	دکتر حسین شریفی طراز کوهی	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر مهرداد رایجیان	۳- استاد ناظر
	استادیار	دکتر سید قاسم زمانی	۴- استاد ناظر
	استادیار	دکتر مهرداد رایجیان	۵- نماینده تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی به صورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم‌افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه می باشد، باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجناب صدیق قادر عثمان دانشجوی رشته حقوق بین‌الملل ورودی سال تحصیلی ۸۹-۸۸ در مقطع کارشناسی ارشد (دانشکده علوم انسانی) متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجناب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله براساس برآورد دانشگاه اقدام خواهیم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

نام و نام خانوادگی: صدیق قادر عثمان

تاریخ و امضا

۱۳۹۲،۵،۱۰

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی- پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته حقوق بین الملل است که در سال ۹۲- ۱۳۹۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر حسن سواری و مشاوره جناب آقای دکتر حسین شریفی طراز کوهی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأديه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب صدیق قادر عثمان دانشجوی رشته حقوق بین الملل مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: صدیق قادر عثمان

تاریخ و امضا

۱۳۹۲، ۴، ۱۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

گروه حقوق

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق بین الملل

موضوع پایان نامه:

عملیات انتحاری از منظر اسلام و حقوق بین الملل

نگارش:

صدیق قادر عثمان

استاد راهنما:

دکتر حسن سواری

استاد مشاور:

دکتر حسین شریفی طراز کوهی

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم بہ برادر مرحوم

عبدالرحمن

... و همین فرصت کوتاه زمان، سهم رویدن ماست!

نمی توانم معنایی بالاتر از تقدیر و تشکر بر زبانم جاری سازم و سپاس خود را در وصف استادان خویش آشکار نمایم، که هر چه گویم و سراپم، کم گفته‌ام.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از زحمات بی دریغ اساتید فرزانه و بزرگوار:

جناب آقای دکتر استاد محترم راهنما دکتر حسن سواری استاد درس مهربانی، که با حمایت های بی قیدشان به کار این حقیر جلوه بخشیدند و در پایان رساندن این پژوهش و دوران تحصیل بنده را یاری نموده اند، و جناب آقای دکتر حسین شریفی طرازکوهی استاد محترم مشاور، که همواره با بنده همکاری داشته‌اند، کمال تشکر را داشته باشم.

از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر مرتضی شهبازی‌نیا که همواره مشوق، راهنما و قوت قلب بنده بوده‌اند، صمیمانه سپاسگذاری می‌نمایم.

از راهنمایی‌های خردمندانه اساتید ارجمند جناب آقای دکتر توکل حبیب زاده، دکتر ابراهیم عزیزی و نوزاد صدیق سلیمان و سایر اساتید بزرگوارم که در انجام این پایان‌نامه به بنده کمک نموده‌اند، خالصانه تشکر می‌نمایم.

فرصت را مغتنم شمرده و از حمایت‌های بی دریغ تمامی اعضای خانواده‌ام در طول دوران تحصیلم نهایت سپاس و قدر دانی می‌نمایم.

همچنین،

از همه دوستان و بزرگوارانی که در پیشرفت این پایان‌نامه به نحوی یاری رساندند صمیمانه قدردانی می‌نمایم. سلامتی و موفقیت روز افزون کلیه عزیزان را از درگاه خداوند منان مسألت دارم.

صدیق قادر عثمان

زمستان ۱۳۹۱

چکیده:

عملیات انتحاری به عنوان پدیده‌ای رایج در عرصه تحولات جامعه بین‌المللی موجب ایجاد چالش در برخی مباحث و حوزه حقوق بین‌الملل شده است. در این تحقیق با بررسی تطبیقی وضعیت حقوقی حملات انتحاری از منظر اسلام و حقوق بین‌الملل شباهت‌ها و تفاوت‌های این پدیده در هر دو حوزه مورد کنکاش و بررسی قرار گرفته است. حقوق بین‌الملل حملات انتحاری را به عنوان مصداقی از تروریسم - به جز موارد خاص و استیفای حقوق مخاصمات مسلحانه - تلقی کرده است. لیکن از نظر اسلام و در حوزه تئوریک و آراء و نظرات اندیشمندان اسلامی نوعی تشبیه آراء به چشم می‌خورد ولی نظر مختار اینست که شق محدودی از حملات انتحاری در حین مخاصمه با رعایت اصول و شرایط انساندوستانه قابل اعمال است.

واژگان کلیدی: عملیات انتحاری (استشهادی)، اسلام، حقوق بین‌الملل، تروریسم، نهادهای بین‌المللی.

فصل اول: کلیات و طرح تحقیق	۱
۱-۱- بیان مسأله	۲
۲-۱- سؤالهای تحقیق	۴
۱-۲-۱- سؤال اصلی:	۴
۲-۲-۱- سؤالهای فرعی:	۴
۳-۱- اهداف تحقیق	۴
۴-۱- ادبیات و پیشینه تحقیق	۵
۵-۱- فرضیه های تحقیق	۶
۱-۵-۱- فرضیه اصلی:	۶
۲-۵-۱- فرضیه های فرعی:	۶
۶-۱- تعریف مفاهیم	۶
۱-۶-۱- انتحار یا خودکشی:	۷
۲-۶-۱- عملیات انتحاری:	۷
۳-۶-۱- استشهاد:	۸
۴-۶-۱- عملیات استشهادی:	۸
۵-۶-۱- تروریسم:	۹
۷-۱- روش تحقیق و گردآوری اطلاعات و داده ها	۱۱
۸-۱- سازمان دهی تحقیق	۱۱

فصل دوم: عملیات انتحاری (استشهادی) از منظر اسلام	۱۳
۱-۲- مقدمه	۱۴
۲-۲- موافقان عملیات انتحاری (استشهادی) و ادله آنها	۱۶
۱-۲-۲- عملیات استشهادی یا انتحاری؟	۱۶
۲-۲-۲- ادله مشروعیت عملیات استشهادی	۱۷
۱-۲-۲-۲- آیات قرآن	۱۷
۱-۲-۲-۲- جهاد در راه خدا	۱۷
۲-۲-۲-۲- جانبازی در راه خدا	۱۹
۳-۲-۲-۲- ضرورت آمادگی دفاعی	۲۰
۲-۲-۲-۲- ادله ی سنت و سیره پیامبران و اصحاب رسول الله	۲۰
۳-۲-۲-۲- ادله ی اجماع	۲۳
۴-۲-۲-۲- استدلالات	۲۴
۱-۲-۲-۲-۲- جواز قتل بی گناهیانی که دشمن در جنگ ، سپر قرار می دهد (الترس)	۲۴
۲-۲-۲-۲-۲- کیفیت استدلال در مورد بحث	۲۵
۳-۲-۲-۲-۲- جواز قتل کسانی که در جنگ نقشی ندارند	۲۶

- ۲-۳-۵-۱- از دست دادن نیروهای قوی ایمانی، اعتقادی و جهادی..... ۷۰
- ۲-۳-۵-۲- خطای استراتژیک نظامی..... ۷۱
- ۲-۳-۵-۳- جریء کردن دشمن برای نابودی مسلمین وعدم وجود حاکم شرعی مسلمان..... ۷۱
- ۲-۳-۶- جمع بندی..... ۷۲

فصل سوم: عملیات انتحاری از منظر حقوق بین الملل..... ۷۴

- ۳-۱- مفهوم، ماهیت و انواع تروریسم..... ۷۶
- ۳-۱-۱- مفهوم تروریسم:..... ۷۶
- ۳-۱-۲- عناصر تروریسم:..... ۷۸
- ۳-۱-۲-۱- برهم زدن نظم و امنیت عمومی..... ۷۹
- ۳-۱-۲-۲- به خطر انداختن جان و سلامتی شهروندان..... ۷۹
- ۳-۱-۲-۳- ارعاب جماعت..... ۸۰
- ۳-۱-۲-۴- قصد وادار ساختن دولت به انجام یا خودداری از انجام عملی خاص..... ۸۰
- ۳-۱-۳- ویژگیها و انواع تروریسم..... ۸۱
- ۳-۱-۳-۱- تروریسم به عنوان تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت بین الملل..... ۸۱
- ۳-۱-۳-۲- تروریسم به عنوان یک جنایت بین المللی..... ۸۳
- ۳-۱-۳-۳- تروریسم به عنوان چالشی بر امنیت جمعی و روانی (ارعاب جماعت)..... ۸۵
- ۳-۱-۳-۴- انگیزه و هدف عاملی تعیین کننده در عملیتهای تروریستی..... ۸۷
- ۳-۱-۴- انواع تروریسم:..... ۸۹
- ۳-۱-۴-۱- انواع تروریسم از نقطه نظر عاملان عملیات تروریستی:..... ۸۹
- ۳-۱-۴-۲- انواع تروریسم از نقطه نظر هدف آن..... ۹۰
- ۳-۱-۵- ارتباط تروریسم و جنبشهای آزادیبخش برای اعمال حق تعیین سرنوشت..... ۹۱
- ۳-۱-۵-۱- مفهوم اصل حق تعیین سرنوشت ملتها و اسناد مربوطه..... ۹۱
- ۳-۱-۵-۲- حق تعیین سرنوشت و توسل به زور..... ۹۲
- ۳-۱-۵-۳- فعالیت‌های نهضت‌های آزادی بخش در پرتو حق تعیین سرنوشت..... ۹۳
- ۳-۱-۵-۴- مبارزات جنبشهای آزادیبخش به مثابه مخاصمات مسلحانه بین المللی:..... ۹۵
- ۳-۱-۵-۵- جنبش های آزادی بخش و اهداف غیر نظامی..... ۹۵
- ۳-۱-۶- وجاهت حقوقی اقدامات تروریستی در زمان صلح و مخاصمه..... ۹۶
- ۳-۱-۶-۱- عملیات انتحاری (تروریستی) در زمان صلح: حقوق بشر..... ۹۶
- ۳-۱-۶-۲- عملیات انتحاری (تروریستی) در زمان مخاصمه: حقوق بشردوستانه..... ۹۹
- ۳-۱-۶-۳- عملیات انتحاری در مخاصمه مسلحانه بین المللی..... ۹۹
- ۳-۱-۶-۴- عملیات انتحاری در مخاصمه مسلحانه غیر بین المللی:..... ۱۰۱
- ۳-۱-۶-۵- اصول کلی بشردوستانه حاکم بر عملیتهای انتحاری..... ۱۰۲
- ۳-۱-۶-۶- چالش اصلی عملیات انتحاری(تروریستی): منع خدعه فریبکارانه..... ۱۰۳
- ۳-۱-۷- جمع بندی..... ۱۰۵
- ۳-۲- مقابله با تروریسم در عرصه بین الملل..... ۱۰۵

۱۰۵.....	۱-۲-۳- سازمان ملل متحد و تروریسم.....
۱۰۶.....	۱-۱-۲-۳- مجمع عمومی سازمان ملل متحد.....
۱۰۷.....	۱-۱-۲-۳- کمیته های فرعی مجمع عمومی در خصوص تروریسم:.....
۱۰۷.....	۱-۱-۲-۳- کمیته فرعی تعریف تروریسم بین الملل.....
۱۰۹.....	۲-۱-۲-۳- کمیته فرعی بررسی علل موجبات تروریسم.....
۱۰۹.....	۳-۱-۲-۳- کمیته طرح تدابیر برای جلوگیری از تروریسم.....
۱۱۰.....	۴-۱-۲-۳- کمیته ویژه مجمع عمومی در زمینه تروریسم.....
۱۱۱.....	۵-۱-۲-۳- کمیته ششم (کمیته حقوقی) مجمع عمومی در خصوص تروریسم.....
۱۱۲.....	۲-۱-۲-۳- اعلامیه ها و قطعنامه های مجمع عمومی در خصوص تروریسم.....
۱۱۴.....	۲-۱-۲-۳- شورای امنیت سازمان ملل متحد.....
۱۱۴.....	۱-۲-۲-۳- مبنای حقوقی صلاحیت شورای امنیت در خصوص تروریسم.....
۱۱۵.....	۲-۲-۱-۲-۳- اقدامات شورای امنیت در خصوص تروریسم.....
۱۱۵.....	۱-۲-۲-۱-۲-۳- اقدامات تحت فصل ششم منشور.....
۱۱۶.....	۲-۲-۲-۱-۲-۳- اقدامات تحت فصل هفتم منشور.....
۱۱۶.....	۱-۲-۲-۲-۱-۲-۳- تحریم اقتصادی.....
۱۱۷.....	۲-۲-۲-۲-۱-۲-۳- اقدام قهر آمیز.....
۱۱۸.....	۳-۱-۲-۳- دیوان بین المللی دادگستری.....
۱۲۱.....	۲-۲-۳- مهم ترین اسناد جهانی و منطقه ای راجع به تروریسم.....

۱۲۸ فصل چهارم: نتیجه گیری

۱۳۳.....	فهرست منابع.....
۱۳۳.....	الف. منابع فارسی:.....
۱۳۵.....	ب. منابع عربی:.....
۱۳۷.....	ج. منابع انگلیسی:.....

فصل اول: کلیات و طرح تحقیق

کلیات و طرح تحقیق

در این فصل، با مقدمه‌ای بحث را آغاز نموده و کلیات طرح تحقیق را در قالب بیان مسأله، طرح سؤال‌ها، بررسی آثار، طرح فرضیه‌ها، تعریف مفاهیم عملیاتی، اهمیت و ضرورت، اهداف، سازماندهی، سازماندهی و روش گردآوری اطلاعات و داده‌های تحقیق را تبیین خواهیم نمود.

۱-۱- بیان مسأله

از دیر زمانی که بشر در قالب قرارداد اجتماعی خود را مقید به حدود و ثغور مشخص نمود و با افکار و طرز تلقیهای رنگین و متفاوت از زندگی اقدام به تنظیم و تنسيق روابط خود نمود، همواره تعارض منافع خروجی و بازخورد این تمایزات بوده است که تاکنون نیز ادامه داشته و به صور مختلف از جمله به شکل مخاصمات مسلحانه نمود پیدا کرده است. بدون تردید وجود ایدئولوژیهای متنوع و دیدگاههای متضاد سیاسی در عرصه روابط بین‌المللی - که بعضاً از طریق مسالمت آمیز قابل حل و پیگیری نبوده و حتی گاهی افراطی بودن چنین دیدگاههایی مانع ایجاد تسامح و تساهل میان آنها و تاثیر آن در مناسبات جوامع بشری گردیده است - منجر به ظهور پدیده‌هایی نامیمون و خشن شده است که راه خود را با انجام افعال و اعمالی پیگیری میکند که در نهایت جان انسانهای بیگناه را گرفته و آنها را قربانی زیاده خواهی، جاه طلبی و اختلافات سیاسی گروههای معارض و طرف یا طرفهای درگیر می‌نماید. انجام عملیتهای انتحاری، به نام ایدئولوژی دینی و با سایر توجیهات، از زمره این حربه‌ها بوده که اخیراً در مناسبات میان گروههای مسلح مخالف و دولتها در زمان صلح و یا حتی در میان طرفهای درگیر یک مخاصمه فعال مشخص (اعم از بین‌المللی و غیربین‌المللی) بکار گرفته شده و منجر به ایجاد نتایج فاجعه باری شده است که قطعاً فارغ از تقبیح اذهان عمومی، می‌تواند واجد آثار حقوقی نیز در حوزه‌های حقوق بشر، حقوق بشردوستانه و

تروریسم نیز باشد. با عنایت به حمایت های بین المللی صورت گرفته از حقوق بشر در جهان معاصر و بنیادین شمردن برخی از این حقوق از جمله حق بر حیات و ... به عنوان مولفه های اساسی در سنجش و ارزیابی رفتار دولتها تلقی می شوند. ظهور و گسترش عملیات های انتحاری در سطح بین المللی میتواند در این حوزه از حقوق بین الملل بشر دخول کرده و سبب طرح چالشهای حقوقی متعددی بگردد که بدون شک قابل کنکاش و بررسی است. کنوانسیون های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل های الحاقی ۱۹۷۷ طلایه دار حمایت و صیانت از کرامت رزمندگان و غیرنظامیان و اموال و اماکن متعلق به آنها در زمان مخاصمه است. آنچه که در این راستا تاکنون به صورت مداوم مورد توجه بوده است و ماده ۲۵ پروتکل الحاقی دوم نیز بر آن تصریح و تاکید ورزیده است، شیوه ها و ابزارهای مخاصمات مسلحانه بوده است که به فراخور زمان دچار تغییر و تحول شده است. توسل به ابزار و ادوات نظامی و تسلیحات مختلف و متنوع در طول زمان بواسطه رشد تکنولوژی همواره از دغدغه های اصلی حقوق بشردوستانه بین المللی بوده است: از سلاحهای کلاسیک گرفته تا سلاحهای مدرن نظیر سلاحهای شیمیایی، بیولوژیک و هسته ای. آنچه که اخیراً در حوزه مخاصمات مسلحانه (اعم از بین المللی و غیربین المللی) به عنوان ابزاری جهت نیل به اهداف نظامی طرفهای درگیر مطرح شده و مبتلابه حقوق مخاصمات مسلحانه می باشد، موضوع انجام عملیات انتحاری در زمان مخاصمه به عنوان ابزاری نظامی است که میتواند به عنوان چالشی در قلمرو حقوق بشردوستانه بین المللی مطرح باشد. لکن اگر این عملیات ها را به عنوان شیوه و حربه ای از مخاصمه در نظر بگیریم بدون شک مباحثی در چارچوب حقوق بشردوستانه مطرح میگردد که باید این مساله را در چارچوب اصل تفکیک، و اصل ضرورت نظامی و قواعد حاکم بر حمایت از غیر نظامیان و اصل عدم استفاده از ابزارها یا شیوه های جنگی که ماهیتاً موجب ورود صدمه شدید و غیر ضروری هستند (در خصوص حمایت از نظامیان) بررسی کرد. ضرورت پرداختن و اهمیت این مساله از آنجا ناشی میشود که قربانیان چنین عملیات هایی در هر حالت نوع انسان بوده و حقوق بشردوستانه نیز مستقیماً نسبت به چنین وضعیت هایی واکنش نشان داده و در قبال آنها پاسخگوست، چراکه رسالت و غایت آن حمایت از کرامت بشر و پیشگیری از ورود صدمات و رنج به نوع بشر است. مساله دیگری که در این تحقیق باید مورد بررسی قرار بگیرد واکاوی ماهیت این عملیاتها و رابطه آن با تروریسم است که باید روشن بشود. در صورت وجود چنین ارتباطی، بها دادن به کنوانسیون های سیزده گانه تروریسم از اهمیت بیشتری برخوردار میگردد. مضاف بر مباحث فوق الذکر، تحقیق حاضر در صدد واکاوی مبنای مشروعیت و یا عدم مشروعیت این عملیات در نظام حقوقی اسلام می باشد. نکته قابل توجه اختلاف نظر دکتین اسلامی در این خصوص می باشد که محقق درصدد بررسی و تحلیل حقوقی این نقطه نظرات در راستای وجود جواز یا عدم جواز چنین عملیات هایی از منظر اسلامی برآمده است. پر واضح است که در این بخش از تحقیق باید پیشینه

انجام این عملیات، فلسفه و مبنای آن و شرایط حاکم بر آن در نظام حقوقی اسلام به تفصیل مورد بررسی و مذاقه قرار بگیرد و از این جهت سعی می‌شود تا دیدگاه‌های مختلف و بعضاً متفاوت علماء معاصر اسلامی و صاحب‌نظران این حوزه مورد توجه قرار گرفته و به نحو احسن تبیین و توضیح داده شوند. النهایه محقق بر آن خواهد بود تا بررسی تطبیقی میان نظام حقوقی اسلام و حقوق بین‌الملل در حوزه عملیات انتحاری انجام بدهد که به نوعی برآمد و بخشی از خروجی تحقیق خواهد بود.

۱-۲- سؤال‌های تحقیق.

۱-۲-۱- سؤال اصلی:

دیدگاه و رویکرد حقوق بین‌الملل و نظام حقوقی اسلام نسبت به جواز یا تحریم عملیات انتحاری چگونه و با چه معیارهایی ارزیابی میشود؟

۱-۲-۲- سؤال‌های فرعی:

- ۱- انجام عملیات‌های انتحاری در زمان صلح از منظر حقوق بشر چه حکمی دارد؟
- ۲- آیا انجام عملیات‌های انتحاری در مخاصمات مسلحانه (بین‌المللی و غیر بین‌المللی) طبق قواعد و اصول حقوق بشردوستانه مجاز تلقی می‌شود؟
- ۳- رابطه میان انجام عملیات‌های انتحاری و عملیات تروریستی چگونه است؟
- ۴- آیا نظام حقوقی اسلام تمایزی میان انجام عملیات انتحاری در زمان صلح و در زمان مخاصمه قایل شده است؟

۱-۳- اهداف تحقیق

- اهم اهداف تحقیق حاضر عبارتند از :
- الف. تبیین جایگاه عملیات انتحاری در حوزه حقوق بین‌الملل و بررسی جوانب حقوقی آن از دیدگاه اصول حاکم بر حقوق بین‌الملل بشر، حقوق مخاصمات مسلحانه و تروریسم.
 - ب. بررسی مشروعیت و یا عدم مشروعیت عملیات انتحاری از منظر اسلام و علماء معاصر و تبیین جایگاه آن در نظام حقوقی اسلام.
 - ج. بررسی تطبیقی میان نظام حقوقی اسلام و حقوق بین‌الملل و تعیین اصول حمایتی در دو نظام یاد شده.

۴-۱- ادبیات و پیشینه تحقیق

در این قسمت ابتدا به پیشینه و ادبیات موجود در داخل کشور و سپس به ادبیات حقوقی موجود در خارج از کشور پرداخته می‌شود.

الف. پیشینه داخلی تحقیق

در خصوص بررسی تطبیقی عملیات انتحاری از منظر حقوق بین الملل و اسلام پژوهش‌های بسیار محدودی در این خصوص انجام شده است. در حوزه حقوق بین‌الملل و در سطح آکادمیک فقط یک آقای تحت عنوان «عملیات انتحاری در حقوق بین‌الملل و اسلام» توسط آقای عبدالرسول قاسمی کجانی در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه قم (۱۳۸۸) وجود دارد که دایره تحقیقاتی و موضوعی آن بسیار محدود بوده و از جامعیت لازم نیز برخوردار نمی‌باشند. برای نمونه می‌توان گفت در حوزه اسلام فقط به نظرات و فتاوهای برخی از صاحب‌نظر اسلامی اشاره داشته است و بدون تحلیل علمی و یا تطبیق آراء مختلف در این حوزه موضوع را جمع بندی نموده است. و در مورد رویکرد حقوق بین‌الملل اجمالاً فقط به بعضی از عناوین اشاره کرده است و اصلاً به تحلیل و جایگاه این پدیده در حقوق بین‌الملل نپرداخته است جنبه‌های حقوقی اثر مزبور بسیار کم‌رنگ می‌باشد و قادر به پاسخگویی به خیل کثیر سوالات حقوقی مطروحه در این حوزه نمی‌باشد. علاوه بر این، بعضی پایان‌نامه‌ها فقهی در دانشکده الهیات دانشگاه تهران و دانشگاه آستان قدس رضوی نیز وجود دارد که از لحاظ فقهی به موضوع پرداخته‌اند و هیچ‌یک از مباحث مربوطه در حقوق بین‌الملل در این رساله‌ها مورد توجه و بررسی قرار نگرفت.

ب. پیشینه و ادبیات خارجی تحقیق

با بررسی و مطالعات انجام گرفته در رابطه با ادبیات حقوقی موجود در خصوص بحث حملات انتحاری از منظر حقوق بین‌الملل، نتیجه حاصله این بوده است که در حوزه خارجی ادبیات حقوقی تولید شده به مراتب بیشتر و غنی‌تر از حوزه داخلی بوده است و این روند کماکان ادامه داشته و روز به روز در حال رشد و تکامل کمی و کیفی است. در خصوص بررسی ابعاد حقوقی موضوع از نظرگاه حقوق بین‌الملل و اسلام مقالات و تحقیقات متعددی به عربی و انگلیسی در سطوح آکادمیک و سازمانی به چاپ رسیده است. با

مطالعه این مقالات محقق به این برآیند و استنباط رسیده است که - علی‌رغم ارزشمند بودن پژوهش‌های انجام شده - این مقالات و آثار علمی فقط یک جنبه از موضوع پرداخته‌اند یعنی یا فقط از منظر اسلام و یا با پیش‌فرض کردن محکومیت آن از منظر حقوق بین‌الملل به اقدامات مقتضی جامعه بین‌الملل اشاره کرده است. و در اکثر این آثار به تطبیق و تفاوت‌ها و شباهت‌های دیدگاه‌های اسلام و حقوق بین‌الملل پرداخته نشده است و ما در این جستار در پی پر کردن این خلاءها و ارائه راه‌حل‌های تئوریک در جهت متحد شکل کردن این دو رویکرد می‌باشیم.

۵-۱- فرضیه های تحقیق

۱-۵-۱- فرضیه اصلی:

حقوق بین‌الملل انجام عملیات انتحاری را ممنوع دانسته و در نظام حقوقی اسلام در مورد حرمت آن چالش‌هایی وجود دارد.

۱-۵-۲- فرضیه های فرعی:

- ۱- انجام عملیات انتحاری در زمان صلح نقض صریح حقوق بشر از جمله حق بر حیات تلقی می‌شود.
- ۲- توسل به عملیات انتحاری در زمان مخاصمات مسلحانه به عنوان ابزار و حربه جنگی ممنوع بوده و در صورت ارتکاب باید اصول ضرورت، تفکیک و اقدامات احتیاطی لحاظ گردد.
- ۳- انجام عملیات های انتحاری به طور کلی مصداقی از تروریسم تلقی می‌شوند.
- ۴- نظام حقوقی اسلام انجام عملیات های انتحاری را در زمان صلح به طور مطلق ممنوع دانسته ولی در زمان مخاصمه تحت شرایط خاصی آن را مجاز اعلام کرده است.

۶-۱- تعریف مفاهیم

بسیاری از مفاهیم رایج در علوم مختلف به رغم اینکه از کاربرد گسترده‌ای برخوردارند، اما دارای تعریف معین و ویژه‌ی متفق‌علیهی نیستند. همین‌گه به تعارض و اختلاف میان افراد، گروه‌ها و احزاب و مذاهب و مکاتب می‌انجامد. لذا روشن‌سازی مفاهیم و تعاریف مورد نظر بحث، از ضروریاتی است که بدان می‌پردازیم:

۱-۶-۱- انتحار یا خودکشی:

عبارت است از کشتن خود با تصمیم و طراحی قبلی که فرد منتحر به خاطر علت‌های که اکثراً نا معلوم می باشد به این کار اقدام می نماید، اما اکثراً این علتها به وضعیت روانی مربوط می‌شود که از حالت ناامیدی و خستگی ناشی می‌شود که فرد منتحر از آن رنج می برد. در صورتیکه فرد منتحر در انتحار ناکام ماند کار وی بعنوان تلاش برای خودکشی محسوب می‌شود و طبق قوانین مربوط محاکمه می‌شود- براساس قوانین برخی از کشورها.^۱

انتحار یا خودکشی از دید علمای اجتماع : هر نوع مرگی است که نتیجه ی مستقیم یا غیر مستقیم عمل مثبت یا منفی خود شخص قربانی باشد و قربانی نیز پیشاپیش از نتیجه عملش آگاه باشد.^۲ پس اصطلاح خودکشی تنها زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که اولاً شخص آگاهانه اقدام به آن کرده باشد و ثانیاً منجر به از دست رفتن خود گردد.

و در شرع: یعنی این‌که انسان خودش را به قصد کشتن، به قتل برساند در هنگام عصبانیت یا دلتنگی و یا بی‌قراری ... گفته شده: هر قتل نفسی که بدون انگیزه دینی ای - که نصوص شرعی بر جوازش دلالت داشته باشد- انجام گیرد، انتحار است.^۳

حکم شرعی آن: میان علما در حرام بودنش اختلافی نیست. صاحب آن مرتکب گناه کبیره گشته و مستحق آتش جهنم است. یا به صورت دائمی و ابدی اگر آن را حلال دانسته باشد یا به مدت معینی در آتش جهنم باقی می‌ماند.

۱-۶-۲- عملیات انتحاری:

ماده‌ی «عَمَل» است که جمع آن «عملیات» به معانی کار، شغل، عمل، فعالیت، ساخت، ایجاد، فن، روش، هنر، عملیات نظامی، عمل جراحی پزشکی، روند، واژه ی غرفه عملیات به معنی مرکز فرماندهی است. [عمل علی/ل.] یعنی طرح -انجام کاری را- ریختن، برنامه چیدن برای کاری، دنبال کردن و پیگیری نمودن.^۴

۱ الفواز، خالد بن عبد العزیز، العمليات الانتحاریة و صلتها بالاستشهاد دراسة تأصیلیة مقارنة، رسالة ماجستير، جامعة نايف العربية للعلوم الامنية، ۲۰۰۹.

۲ دورکایم، امیل، الانتحار، مترجم، حسن عودة، الهيئة العامة السورية للكتاب، دمشق، ۲۰۱۰م، ص ۷.

۳. یوسف بن صالح العبیری، العمليات الاستشهادیه، سلسله البحوث والدراسات الشرعیه، نشر مرکز البحوث و الدراسات الاسلامیه، شماره ۴، ص ۳۴.

۴ آدرتاش آدرنوش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، نشر نی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۸۲، ص ۴۶۱

عملیات انتحاری به آن دسته از عملیاتی گفته می‌شود که در آن فرد اقدام کننده که غالباً خود را مخفی می‌کند نفس خویش را در معرض قتل قرار می‌دهد با آگاهی کامل به اینکه در این عملیات به یقین کشته می‌شود و یا ظن غالب وی بر این است و معروفترین روش و حالت استفاده شده در آن، بستن بمب به بدن یا جاسازی در ماشین و یا کیف و چمدان و وارد شدن به میان تجمع و گروهی از دشمنان یا پایگاه دشمن و مراکز حساس و سپس منفجر کردن مواد منفجره در زمان و مکان مناسب برای ضربه زدن به دشمن یا تحقق منفعتی می‌باشد، که بر اثر آن تعداد فراوانی از افراد دشمن و امکانات آنها از بین می‌رود و معمولاً حجم ضرر و زیان به میزان عمل نفوذ مجری عملیات که به داخل مرکز دشمن و غافلگیر کردن آنها بستگی دارد و طبیعتاً فرد اقدام کننده با توجه به حالت انفجار اولین قربانی است.^۵

۱-۶-۳- استشهد:

الف) استشهد در لغت: از ریشه ی «شَهِدَ» (شهود، ه) به معنی شهادت دادن، گواهی دادن، تصدیق کردن؛ شخصاً آزمودن، به تجربه دانستن چیزی، به چشم دیدن - کسی را- در جایی، حاضر بودن، حضور و شرکت داشتن، مشاهده و رویت کردن^۶ و از باب استفعال که متضمن طلب است و [استشهد] به معنی شهید شدن و به شهادت رسیدن است.

ب) استشهد در اصطلاح:

عملیات جهادی است که فرد با رغبت خود جهت طلب شهادت آن را به انجام می‌رساند.^۷ در صحیح بخاری نیز بابی به عنوان «تمنی الشهاده» آمده است.

۱-۶-۴- عملیات استشهادی:

عملیات شهادت طلبانه یا هر نوع عملیات فداکارانه‌ی دیگر؛ نوعی از عملیات می‌باشد که فرد یا افرادی آن را بر ضد دشمنی که هم از نظر تعداد نفرات و هم از نظر تسلیحاتی از آنها بیشتند، انجام می‌دهند. با آگاهی به این که در این عملیات، یقین پیدا می‌کند که کشته می‌شود یا ظن غالبشان همین است و بیشترین و ملموس ترین اسلوب و حالت به کار گرفته در این عملیات، بستن بمب به بدن یا جاسازی در ماشین و کیف و چمدان و داخل شدن به یک پایگاه دشمن و مراکز حساس و سپس منفجر کردن مواد منفجره در

^۵ المقدسی، حسان، الجهاد و اوضاعنا المعاصره، ص ۵۸. سامی بن خالد الحمود، الاعمال الفدائیه صورها و احکامها الفقهیه، رساله ماجستیر، جامعه الملك سعود، ۲۰۰۳م، ص ۷۸. یوسف بن صالح العبیر، العمليات الاستشهادیه، سلسله البحوث و الدراسات الشرعیه، نشر مرکز البحوث و الدراسات الاسلامیه، ش ۴، ص ۳۶.

^۶ آدرتاش آذرنوش، پیشین، ص ۳۴۴

^۷ التکروری، نواف هایل، العمليات الاستشهادیه فی المیزان الفقهی، نشر دارالفکر، دمشق، ۲۰۰۳، ص ۴۷